

Català oriental i català occidental: causes de la partició

Introducció. Origen, territori i població

A quin grup pertany la llengua catalana?

On i quan es va formar? Quan va quedar establerta definitivament la frontera lingüística?

A quants estats es parla català?

Quantes varietats geogràfiques té el català?

La llengua catalana, del grup de les neolatines (romàniques), es va formar entre els segles VIII i X a cavall dels Pirineus, en els territoris de l'Imperi carolingi que formaven els comtats de la Marca Hispànica. Als segles XII i XIII es va estendre cap al sud i cap a l'est amb les conquestes territorials de la corona catalanoaragonesa: la frontera lingüística va quedar establerta al final del regnat de Jaume I.

El domini lingüístic de la llengua catalana s'estén sobre 68.000 km² en els quals viuen 11.380.000 persones. Actualment està dividit en set territoris distribuïts en quatre estats: Andorra, Espanya, on està situada la major part de la població i superfície, França i Itàlia.

Com en la majoria de llengües, en català es poden distingir diverses varietats geogràfiques, classificades en dos grups: català occidental (nord-occidental, valencià), català oriental (central, septentrional o rossellonès i balear, a més de l'alguerès).

És freqüent que a les Balears la denominació popular del català que s'hi parla faça referència a cada una de les illes (mallorquí, menorquí, eivissenc i formenterer), no hi existeix el terme "balear"; al País Valencià, la denominació popular ha estat recollida a l'Estatut d'autonomia: valencià.

Causes de la partició entre català oriental i català occidental

És complicat comprendre la formació dels dialectes català oriental i occidental. Joan Veny, a *Els parlars catalans* intenta donar una resposta a l'origen d'aquesta partició, per bé que les tres teories que hi formula, segons el mateix Veny, «tenen la seva part de raó i probablement cap d'aquestes no la té totalment».

Llegiu l'adaptació que us en fem:

La **Reconquesta** i posterior repoblament, les diferències del **substrat preromà** i la **romanització** són punts importants en què es basen les diverses teories que intenten explicar les causes de la partició entre català oriental i català occidental.

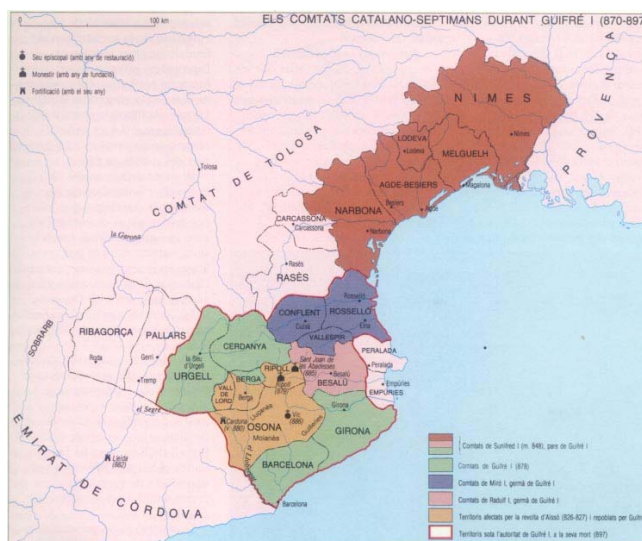
A. Durant molts anys, es va acceptar la que podríem anomenar teoria de la *Reconquesta*, segons la qual la progressió meridional de les conquestes hauria provocat una transfusió de parlars orientals a l'est i de parlars occidentals a l'oest.

En aquest sentit, és ja un tòpic citar l'historiador valencià Pere Antoni Beuter que explica una llegenda segons la qual si a València es parlava una modalitat occidental de català, era pel trasllat de 300 donzelles de Lleida a aquestes terres "per ço que les criatures –deia mossèn Cristòfol Despuig- més aprenen de les mares que no dels pares".

Però arguments de pes s'oposen a aquesta interpretació: primerament, el sentit geogràfic de la Reconquesta que segueix una línia est-oest; en segon lloc perquè en la repoblació el nombre de cases de València concedides a gent oriental era superior a la gent occidental, segons el *Llibre de Repartiments*.

B. L'any 1915, Manuel Sanchis Guarner va exposar una altra teoria, basant-se en les *diferències del substrat preromà* i no en els fets de la Reconquesta.

Sanchis Guarner observa la distribució dels pobles preromans al domini català basant-se en el estudi de Pere Bosch Gimpera sobre el primitiu poblament de terres catalanes. Inicialment es refereix al testament de Guifré el Pilós (888)¹ que en el moment de la partició, tingué en compte diferències ètniques importants, amb una possible seqüela lingüística.



Així, el testament deixava:

- A Guifré II, els comtats de Barcelona, Ausona i Girona (català central)
- Miró, els de Cerdanya, Conflent i Besalú (rossellonès)
- Sunifred, el d'Urgell (català occidental).

¹ La visió actual sobre Guifré el Pilós ve encara condicionada per la imatge forjada pels historiadors del segle XIX de Guifré com a l'artífex no ja de la independència dels comtats catalans sinó del naixement de Catalunya i tot, idea popularitzada durant la Renaixença pel dramaturg Serafi Pitarrà amb la seva frase *Fills de Guifré el Pilós, això vol dir catalans*. I així van difondre's entre la gent llegendes com la de l'origen de les quatre barres -ferit de mort lluitant contra els sarraïns, Guifré el Pilós es mullà els dits amb sang de la nafra, els passà per sobre del seu escut i així es creà la senyera.

Sanchis Guarnier observa la distribució dels pobles preromans al domini català.

A l'actual sector oriental sembla que campaven pobles postcapsians², de llengua indoeuropea. Del Montsec cap amunt s'estenien els pobles bascos o bascoïdes, més o menys relacionats amb els ibers; uns i altres, preindoeuropeus.

A l'actual sector occidental troba, del Montsec cap al sud, tribus d'estirp ibèrica, barrejades ja cap a les Terres de l'Ebre.

Aquests dos tipus de pobles assentats a les nostres terres abans de l'arribada dels romans, haurien condicionat la futura estructura dels dos grans dialectes, especialment pel que fa a les vocals, clares i tenses a l'occidental, fosques i afeblides a l'oriental.

El progrés de l'arqueologia, però, ha revelat restes de poblats cèltics també al costat occidental, amb la qual cosa sembla que esdevé vulnerable aquesta hipòtesi del substrat.

C. Una nova interpretació duta per Antoni Maria Badia Margarit, fa front a aquest problema, tot tenint en compte la *romanització*.

Badia Margarit remarca com les petges romanes a les terres orientals (amb absència del substrat per la implantació d'una ferma llatinitat) contrasten amb l'acció del substrat com demostren les petges basques del nord i l'arabització a terres meridionals.

La teoria de Badia es recolza, doncs, en aquestes raons:

La gran densitat de la toponímia romana a Girona, Ausona i terres orientals, i la toponímia cristiana (Sant Llorenç de la Muga, Sant Feliu de Guíxols, etc.), són fenòmens relacionats amb la profunda romanització d'aquestes terres.

Dos fets importants, a l'oest:

- la persistència de bascos al nord (Ribagorça, Pallars) fins al segle X, i
- l'arabització, des del segle VIII, de les terres meridionals (País Valencià i Baix Ebre), que sofriren una forta desromanització que hauria fet aflorar primitius trets lingüístics preromans.

² Capsià (de Gafsa, en llatí "capsa", a l'Àfrica del nord) és un poble, procedent del nord d'Àfrica, que al Paleolític superior s'estén des de la província d'Almeria per tota la costa oriental: Múrcia, València, Catalunya fins al Cogul; terra endins ocupa el Baix Aragó. Carmina Ribés Falcó